

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
Факультет психології
Кафедра педагогічної та вікової психології**

СИЛАБУС

**Вибіркового освітнього компонента
ПСИХОЛОГІЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ**

**підготовки бакалавра
спеціальності 053 Психологія
освітньо-професійної програми Психологія**

Луцьк – 2022

Силабус вибіркового ОК «Психологія інклюзивної освіти» підготовки бакалавра, Галузь знань: 05 Соціальні та поведінкові науки спеціальності : 053 Психологія освітньо-професійної програми: Психологія

Розробник: кандидат психологічних наук, доцент Гошовська Д.Т.

Погоджено

Гарант освітньо-професійної програми:

Вірна Ж.П.

Силабус освітнього компонента затверджено на засіданні кафедри педагогічної та вікової психології протокол № 1 від 29.08.2022 р.

Завідувач кафедри:

проф. Гошовський Я.О.

I. Опис освітнього компонента

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика ОК за навчальним планом 2019
Денна форма	<p>Галузь знань: 05 Соціальні та поведінкові науки Спеціальність 053 Психологія</p> <p>Освітньо-професійна програма : Психологія</p> <p>Освітній ступінь: бакалавр</p>	Вибірковий освітній компонент №5
Кількість кредитів – 5		Рік підготовки: 4-й
Загальна кількість годин - 150		Семестр 8
		Лекції – 12 год.
		Практичні, семінарські -10 год.
		Лабораторні -10 год.
		Самостійна робота – 110 год.
		Консультації-8
	Вид контролю: залік	

II. Інформація про викладача

Гошовська Дарія Тарасівна
Кандидат психологічних наук
Доцент
Доцент кафедри педагогічної та вікової психології
+380509171792,
Hoschovskadarija@eenu.edu.vnu,
Daria66@ukr.net
<https://wiki.eenu.vdu.ua/wiki/>,
<https://scholar.google.com.ua/>
<http://irbis-nbuv.gov.ua/ASUA/0025525>

Консультації відбуваються за графіком чергувань викладача, кожен вівторок з 13.10 до 15.10 ауд.201. Якщо здобувачі потребують додаткової консультації, то час узгоджується з викладачем заздалегідь.

Адреса : м. Луцьк, вул. Банкова, 9, ауд. 201 43025

III. Опис освітнього компонента

1. Анотація освітнього компонента

Освітній компонент «Психологія інклюзивної освіти» спрямований на здатність розуміти та сприймати етичні норми поведінки відносно осіб з порушеннями психофізичного розвитку, а також володіти методиками корекційної роботи з дітьми з особливими потребами розвитку.

Предметом вивчення ОК «Психологія інклюзивної освіти» є інтеграція дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітній навчальний простір, а також супровід дітей на всіх онтогенетичних щаблях розвитку.

Здобувачам освіти пропонується набуття фахових науково-дослідницьких і консультативно-корекційних компетентностей в Університеті і на експериментальних майданчиках кафедри педагогічної та вікової психології для роботи з ускладненими вибірками (школи інтернатного типу, КП «Будинок дитини», центр ранньої медичної

реабілітації дітей з органічними ураженнями центральної нервової системи та порушеннями психіки, навчально-реабілітаційний центр), а також у функціональних межах лабораторій факультету психології, насамперед лабораторії «Психогенеза особистості» (докладніше див. : <https://vnu.edu.ua/uk/news/suspilstvo/spilnimi-zusillyami-vidkrito-laboratoriyu-psikhogenezi-osobistosti>).

Налагодженість тривалої та результативної співпраці зі стейкхолдерами дає змогу здобувачам освіти реалізувати набуті теоретичні компетентності з освітнього компонента в безпосередній реальній практиці (докладніше див. : <https://vnu.edu.ua/uk/news/nauka/ekspertiza-diagnostichnogo-skladnika-doslidno-eksperimentalnoi-diyalnosti-rezultativniy>).

2. Пререквізити: Для вивчення ОК здобувачі потребують базових знань з дисциплін «Загальна психологія», «Вікова психологія», «Патопсихологія», «Спеціальна психологія», «Клінічна психологія», «Експериментальна психологія».

Постреквізити: Основні положення ОК «Психологія інклюзивної освіти» мають застосовуватися при вивченні навчальних дисциплін «Психогенеза особистості», «Психологія депривації», «Психологічний супровід та допомога різним категоріям осіб»

3. Мета та завдання освітнього компонента

Метою освітнього компонента «Психологія інклюзивної освіти» є формування системи знань, умінь та навичок з психолого-корекційної діяльності психолога, що забезпечують реалізацію функцій, покладених на корекційного психолога у цілому, можливість самореалізації і самовдосконалення.

Завданнями «Психології інклюзивної освіти» є формування знань про організацію, зміст та методичне забезпечення інклюзивної освіти в Україні, загальнокультурних та професійних компетенцій, необхідних для ефективної діяльності в якості організаторів та виконавців програм інклюзивного навчання дітей з порушеннями психофізичного розвитку.

3. Результати навчання (компетентності)

Упродовж вивчення ОК «Психологія інклюзивної освіти» здобувачі освіти повинні набути таких компетентностей:

Загальних :

ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК2. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.

ЗК3. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК4. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК5. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.

ЗК6. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

ЗК7. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

ЗК9. Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети

Спеціальних :

СК1. Здатність здійснювати теоретичний, методологічний та емпіричний аналіз актуальних проблем психологічної науки та / або практики.

СК2. Здатність самостійно планувати, організовувати та здійснювати психологічне дослідження з елементами наукової новизни та / або практичної значущості.

СК3. Здатність обирати і застосувати валідні та надійні методи наукового дослідження та/або доказові методики і техніки практичної діяльності.

СК4. Здатність здійснювати практичну діяльність (тренінгову, психотерапевтичну, консультаційну, психодіагностичну та іншу залежно від спеціалізації) з використанням науково верифікованих методів та технік.

СК5. Здатність організовувати та реалізовувати просвітницьку та освітню діяльність для різних категорій населення у сфері психології.

СК6. Здатність ефективно взаємодіяти з колегами в моно- та мультидисциплінарних командах.

СК7. Здатність приймати фахові рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності.

СК8. Здатність оцінювати межі власної фахової компетентності та підвищувати професійну кваліфікацію.

СК9. Здатність дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики та керуватися загальнолюдськими цінностями.

СК11. Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методи психологічної допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях.

Програмовані результати навчання :

ПРН 1. Здійснювати пошук, опрацювання та аналіз професійно важливих знань із різних джерел із використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

ПРН 2. Вміти організовувати та проводити психологічне дослідження із застосуванням валідних та надійних методів.

ПРН 3. Узагальнювати емпіричні дані та формулювати теоретичні висновки

ПРН 4. Робити психологічний прогноз щодо розвитку особистості, груп, організацій.

ПРН 5. Розробляти програми психологічних інтервенцій (тренінг, психотерапія, консультування тощо), провадити їх в індивідуальній та груповій роботі, оцінювати якість.

ПРН 6. Розробляти просвітницькі матеріали та освітні програми, впроваджувати їх, отримувати зворотній зв'язок, оцінювати якість.

ПРН 8. Оцінювати ступінь складності завдань діяльності та приймати рішення про звернення за допомогою або підвищення кваліфікації.

ПРН 9. Вирішувати етичні дилеми з опорою на норми закону, етичні принципи та загальнолюдські цінності.

ПРН 12. Здійснювати аналітичний пошук відповідної до сформульованої проблеми наукової інформації та оцінювати її за критеріями адекватності.

ПРН 13. Здійснювати адаптацію та модифікацію існуючих наукових підходів і методів до конкретних ситуацій професійної діяльності.

ІУ. Структура ОК «Психологія інклюзивної освіти» (денна форма навчання)

Назви змістових модулів і тем	Усього го	Лекції	Прак. Зан.	Лабор.	Сам.р об.	Конс.	Форма контролю / бали
Змістовий модуль І. Генезис та основні принципи інклюзивної освіти							
1.Інклюзивна освіта: сутність, завдання та принципи. Освітнє та соціальне обґрунтування інклюзивної освіти.	26	2	2	2	20		реферати, робота в групах, звіт з лабораторної роботи, ДС / 10б.
2.Організаційно-психологічні проблеми впровадження інклюзивної освіти в Україні. Складові інклюзивної освіти. Характеристика мережі закладів освіти для дітей з ООП. Зарубіжний досвід інклюзивної освіти	19	2			15	2	
3. Особливості інклюзивного середовища, його зміст, структура і роль у формуванні особистості. ІРЦ: зміст і структура діяльності	28	2	2	2	20	2	Опитування, дискусія, реферати/ 10б.
Разом за модулем 1	73	6	4	4	55	4	20б.
Змістовий модуль 2. Методичне забезпечення інклюзивної освіти							
4.Корекційно-розвивальна робота як складова інклюзивного навчання. Координація діагностики та корекції. Основні напрями діяльності сучасних психолого-медико-педагогічних центрів. Принципи корекційно-розвивальної роботи. Моделі корекції: загальна, типова, індивідуальна.	28	2	2	2	20	2	реферати, робота в групах, звіт з лабораторної роботи / 10б.

5. Курикулум навчального та корекційно-розвивального процесів. Модифікація й адаптація курикулуму. Індивідуальний навчальний план: зміст, функції, процес розробки, аналіз складових	23	2	2	2	15	2	Робота в групах, опитування, індивідуальна робота, звіт з лабораторної роботи / 10б.
6. Основні завдання та цілі психокорекційних заходів. Етапи психокорекційного впливу на дитину і підлітка: діагностичний, корекційний, оціночний, прогностичний. Принципи корекційної роботи. Оцінювання за допомогою портфолію. Проблема готовності до шкільного навчання дитини з особливими освітніми потребами.	26	2	2	2	20		Індивідуальна робота, опитування, звіт з лабораторної роботи / 10б.
Разом за модулем II	77	6	6	6	55	4	18б.
Всього	150	12	10	10	110	8	50б.+ 10 балів виступи на конференціях, підготовка статті, участь загальна к-сть балів:60б
колоквіум							40б
							100б.
Інше:здобувачі, які пропустили заняття мають можливість відпрацювати їх, виконавши індивідуальні завдання, реферати. Додаткові бали (10б.) можна отримати за участь у семінарі, круглому столі, конференції (наявність сертифікату), підготовку та публікацію статті.							

У. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

№ з/п	Тема	Кількість годин
		Денна форма
1	Досвід реалізації інклюзивної освіти в країнах Європи	20
2	Особливості організації інклюзивної освіти в Голандії	15
3	Шведська модель інклюзивної освіти.	15
4	Шкільна реформа у Канаді: перехід від роздільних систем освіти до інклюзивних шкіл	15
5	Здійснення процесу оцінки та розробки індивідуального навчального плану	15
6	Контроль та оцінювання навчальних досягнень учнів в інклюзивному класі	15
7	Загальні принципи здійснення адаптації та модифікацій навчально-виховного процесу	15
Всього		110

УІ. Перелік наукових статей для самостійного опрацювання

1. Білецька Л. Інклюзивне навчання : перші кроки в Україні *Дошкільне виховання*. 2007. № 4. С. 12 – 15.
2. Даниленко Л.І. Управління інклюзивною школою на засадах менеджменту освітніх інновацій. *Інклюзивна школа: особливості організації та управління*: Навч.– мет. пос. К.:2007. 128с.
3. Єфімова С.М. Налагодження партнерських стосунків з родинами / *Інклюзивна школа: особливості організації та управління*: Навч. – мет. пос. / Кол. авторів: Колупаєва А.А., Найда Ю.М., Софій Н.З. та ін. За заг.ред.Даниленко Л.І. К., 2007. 128с.
4. Індекс інклюзії: загальноосвітній навчальний заклад: Навч.-мет. пос. / Кол. упорядн.: Патрикеева О. О., Софій Н.З., Луценко І. В., Василяшко І. П. Під заг. ред. Шинкаренко В. І. К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2013. 96 с.
5. Інклюзивна освіта від А до Я: poradnik для педагогів і батьків / Укладачі Н. В. Заєркова, А. О. Трейтяк. К., 2016. 68 с.
6. Колупаєва А.А. Досвід реалізації інклюзивної освіти в країнах Європи / Колупаєва А.А. Педагогічні основи інтегрування школярів з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітні навчальні заклади: Монографія.К.: Педагогічна думка, 2007. 458 с.
7. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: Монографія. К.: «Самміт-Книга», 2009. 272 с.

8. Колупаєва А.А. Основи інклюзивної освіти : навчально - методичний посібник / за заг. А.А. Колупаєвої. К. : «А.С.К.», 2012. 308 с.

УІІ. Тематика рефератів

1. Роль і місце інклюзії у сучасній системі освіти України.
2. Основні підходи до реалізації інклюзивної освіти студента.
3. Саламанкська декларація про принципи та практичну діяльність у сфері освіти осіб із особливими потребами.
4. Заклад вищої освіти як установа відкритого типу.
5. Основні підходи до організації освітньої діяльності студентів із особливими потребами.
6. Освітнє середовище інклюзивного типу: специфіка організації в університетах.
7. Доступність та універсальний дизайн навчального середовища у закладі вищої освіти: принципи та технології впровадження.
8. Інноваційний досвід реалізації професійної діяльності в системі інклюзивної освіти країн Західної Європи.
9. Зарубіжний досвід співпраці громадських організацій із закладами вищої освіти інклюзивного типу.
10. Соціальні служби та їх роль у наданні спеціальних послуг відповідно до різних освітніх потреб студентів.
11. Організація соціокультурних проектів у закладах вищої освіти інклюзивного типу.
12. Організація соціально-педагогічних проектів у закладах вищої освіти інклюзивного типу.
13. Організація благодійних проектів у закладах вищої освіти інклюзивного типу.

УІІІ. Тематика презентацій

1. Модель інклюзивного навчального середовища у закладі вищої освіти.
2. Ідеальний портрет викладача закладу вищої освіти інклюзивного типу.
3. Компоненти інклюзивної компетентності викладача закладу вищої освіти
4. Презентація відеосюжетів, які демонструють приклади професійного співробітництва викладача у команді фахівців інклюзивного закладу освіти.
5. Презентація спеціальних освітніх програм для обдарованих і талановитих студентів у закладах вищої освіти інклюзивного типу.
6. Презентація альтернативних методів комунікації викладача зі студентами із особливими потребами.
7. Презентація фрагмента заняття (за власним вибором) з використанням однієї із педагогічних технологій навчання студентів із особливими освітніми потребами (технології опанування професійними знаннями, інтерактивні технології, особистісно орієнтовані технології тощо).

8. Презентація стратегій особистісного розвитку студентів із особливими потребами (розвитку самозмобілізованості, упевненості у власних силах, самостійності тощо).

10. Презентація методів безпечної практики роботи зі студентами із особливими потребами та стратегій діяльності у непередбачених ситуаціях.

ІХ. Політика оцінювання

Політика оцінювання базується на врахуванні ПОЛОЖЕННЯ про поточне та підсумкове оцінювання знань студентів Волинського національного університету імені Лесі Українки https://vnu.edu.ua/sites/default/files/2021-02/Polozhennia_potochne_pidsumkove_otsiniuvannia_znan.pdf

та ПОЛОЖЕННЯ про визнання результатів навчання, отриманих у формальній, неформальній та/або інформальній освіті у Волинському національному університеті імені Лесі Українки https://vnu.edu.ua/sites/default/files/2021-02/Polozhennia_%20vyznannia_rezultatuv_navchannia_formalnoi.pdf

Політика викладача щодо здобувача: здобувач має можливість отримати бали (враховуються бали за групову та індивідуальну роботу, виступи, дискусію, тренінгові заняття, реферати, виступи на конференціях, круглих столах, вебінарах (наявність сертифікату) та підготовка статей з окресленої проблематики) якщо він присутній, або у час відведений для відпрацювання і консультацій час)

Політика щодо академічної доброчесності : при підготовці реферату здобувач повинен дотримуватись принципу доброчесності. В іншому випадку реферат не оцінюється і бали не виставляються

Дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;

- дотримання принципів та положень Етичного кодексу психолога (<http://nsj.gov.ua/files/1448287570%D0%95%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BA%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81%20%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B0.docx.pdf>).

За порушення академічної доброчесності (плагіат, фальсифікація, списування, обман тощо) здобувачі освіти можуть бути притягнені до академічної відповідальності :

повторне проходження оцінювання (залік тощо); повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми; відрахування з Університету.

Усі письмові роботи перевіряються на наявність плагіату і допускаються до захисту із коректними текстовими запозиченнями не більше 25%.

Здобувач освіти повинен дотримуватися Кодексу академічної доброчесності у Волинському національному університеті імені Лесі Українки

https://ra.vnu.edu.ua/akademichna_dobrochesnist/kodeks_akademichnoi_dobrochesnosti/

Політика щодо перескладання : усі заняття здобувачі відвідують згідно з розкладом навчального процесу, однак, якщо здобувач має право на вільне відвідування, то може відпрацювати пропущені заняття під час індивідуальних консультацій або виконати письмово індивідуальні завдання (реферати, конспекти, підготовка статті).

Політика щодо перескладання : здобувач має право на перескладання пропущеного заняття або на виправлення негативної оцінки в період до заліку.

X. Підсумковий контроль

Загальна оцінка за ОК «Психологія інклюзивної освіти» складається з балів, які отримує здобувач освіти :

- *на рівні формальної освіти* – підготовку та виступи на практичних заняттях, виконання лабораторних робіт (максимально 5 б. за заняття);

- *на рівні неформальної освіти* – участь та виступи на семінарах, конференціях, засіданнях «круглих столів», тренінгах, підготовка статті (максимально – 10 б).

колоквіум оцінюється максимальною кількістю балів – 40.

Сумарно – 100 балів.

Залік виставляється автоматично і включає поточне оцінювання та колоквіум. На повторну здачу заліку виносяться питання, які потребують творчої відповіді та уміння синтезувати отримані знання і застосовувати їх під час розв'язання практичних завдань і оцінюється відповідно 100 балами.

XI. Підсумковий контроль

На повторну здачу заліку виносяться питання, які потребують творчої відповіді та уміння синтезувати отримані знання і застосовувати їх під час розв'язання практичних завдань. Залік проводиться в письмовій формі і включає три питання: 1 питання теоретичне передбачає ґрунтовний аналіз окресленої проблеми, 2 – питання прикладне передбачає використання теоретичних знань під час вирішення практичних задач, третє питання творче – вимагає креативного підходу у вирішення складної ситуації. Максимально оцінюється 100б.

ХІІ. Орієнтовний перелік питань до заліку

1. Особливості організації інтегрованого та інклюзивного навчання в Україні.
2. Особливості організації інтегрованого та інклюзивного навчання в Італії.
3. Особливості здобуття освіти в Австрії.
4. Психолого-медико-соціальні центри у Бельгії.
5. Особливості освітньої реформи у Голландії.
6. Шведська модель інклюзивної освіти.
7. Особливості шкільної реформи в Україні.
8. Перешкоди на шляху до шкільної реформи.
9. Вплив інклюзивної освіти на забезпечення освіти для всіх.
10. Необхідність професійної підготовки для забезпечення інклюзивної освіти.
11. Роль оцінки успішності у забезпеченні якісної освіти.
12. Організація підтримки системи інклюзивної освіти.
13. Участь громади та родини у процесі інклюзивної освіти.
14. Розроблення інклюзивної навчальної програми.
15. Підтримка розвитку системи інклюзивної освіти.
16. Початок і підтримка змін у школах.
17. Цінності інклюзивної освіти.
18. Відмінність між «інклюзією» та «інтеграцією».
19. Інклюзивна освіта: українські реалії.
20. Особливості програми «Розвиток інклюзивної освіти дітей з особливими потребами у загальноосвітніх та дошкільних закладах».
21. Мета, завдання та принципи впровадження інклюзивної освіти в Україні.
22. Шляхи впровадження інклюзивної освіти.
23. Принципи інноваційності в управлінні ЗНЗ і шляхи його реалізації.
24. Класифікація функцій управління ЗНЗ.
25. Адаптації для дитини з порушенням опорно-рухового апарату.
26. Адаптації для дитини з порушенням зору.
27. Адаптації для дитини з порушенням слуху.
28. Особливості розвитку дітей з ДЦП.
29. Інклюзивний підхід в освіті дітей з ДЦП.
30. Особливості психофізичного розвитку дітей з вадами зору.
31. Інклюзивний підхід до навчання дітей з порушенням зору.
32. Особливості психофізичного розвитку дітей з вадами слуху.
33. Інклюзивний підхід до навчання дітей з порушенням слуху.
33. Інклюзивний підхід до навчання дітей з важкими вадами мовлення.
34. Особливості розвитку дітей з вадами інтелекту (розумового розвитку).
35. Особливості роботи з дітьми з синдромом Дауна.
36. Інклюзивний підхід до навчання дітей з вадами розумового розвитку.
37. Особливості розвитку дітей із ЗПР.

38. Інклюзивний підхід до навчання дітей із ЗПР.
39. Сутність та природа дитячого аутизму.
40. Особливості розвитку дітей із РСА.
41. Робота з дітьми, що мають РСА. Загальні рекомендації.
42. Інклюзивний підхід до навчання дітей із РСА.
43. Діти із затримкою мовленнєвого розвитку (НВЗМН). Рівні НВЗМН.
44. Робота з дітьми з труднощами у навчанні. Загальні рекомендації.
45. Інклюзивний підхід до навчання дітей із труднощами у навчанні.
48. Інклюзивний підхід до навчання дітей із СДУГ.
49. Фактори, що допомагають школі залучати батьків.
50. Використання практик орієнтованих на сім'ю.
51. Реалізація індивідуального підходу у роботі з батьками.
52. Принципи педагогічної діяльності, орієнтованої на інтереси сім'ї.
53. Залучення батьків до розробки та подальшої реалізації індивідуального навчального плану.

ХІІІ. Список рекомендованої літератури

Основна література

1. Данілавичюте Е.А., Литовченко С.В. Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник / за ред. А.А. Колупаєвої. Київ: Видавнича група «А.С.К.», 2012. (Серія «Інклюзивна освіта»).
2. Білецька Л. Інклюзивне навчання : перші кроки в Україні /Л. Білецька // Дошкільне виховання. 2007. № 4. С. 12 – 15.
3. Гошовська Д., Сильмаха А. Асистент вчителя та асистент учня у сфері інклюзивної освіти. Психогенеза особистості: норма і девіація : зб. наук. статей і тез; гол. ред. Я. Гошовський. Луцьк : ПП Іванюк В.П., 2021. С.191-194.
4. Гошовська Д., Ткачук Я. Інклюзивна освіта дітей із вадами зору. Психогенеза особистості: норма і девіація : зб. наук. статей і тез; гол. ред. Я. Гошовський. Луцьк : ПП Іванюк В.П., 2021. С.195-199.
5. Гошовська Д., Ващенья М. Специфіка розвитку комунікативних навичок у дітей із затримкою психічного розвитку. Психогенеза особистості: норма і девіація : зб. наук. статей і тез; гол. ред. Я. Гошовський. Луцьк : ПП Іванюк В.П., 2021. С.71-76.
6. Даниленко Л.І. Управління інклюзивною школою на засадах менеджменту освітніх інновацій/ Інклюзивна школа: особливості організації та управління: навч.– мет. пос. / Кол.: авторів: Колупаєва А.А., Найда Ю.М., Софій Н.З. та ін. За заг. ред. Даниленко Л.І. Київ: 2007. 128с.
7. Єфімова С. М. Налагодження партнерських стосунків з родинами / Інклюзивна школа: особливості організації та управління: навч.-мет. пос. /

- Кол. авторів: Колупаєва А.А., Найда Ю.М., Софій Н.З. та ін. За заг.ред. Даниленко Л.І. Київ, 2007. 128с.
8. Єфімова С. М., Королук С. В. Лідерство та інклюзивна освіта: навчально-методичний посібник / За заг. ред. Колупаєвої А.А. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2011. 164 с.
 9. Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» / Відомості Верховної Ради. 2006. № 2 – 3. С. 36 – 42.
 10. Індекс інклюзії: загальноосвітній навчальний заклад: навч.-мет. пос. / кол. упорядн.: Патрикеева О. О., Софій Н.З., Луценко І. В., Василяшко І. П. Під заг. ред. Шинкаренко В. І. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2013. 96 с.
 11. Інклюзивна освіта від А до Я: poradnik для педагогів і батьків / укладачі Н. В. Заєркова, А. О. Трейтяк. Київ, 2016. 68 с.
 12. Колупаєва А.А. Досвід реалізації інклюзивної освіти в країнах Європи // Педагогічні основи інтегрування школярів з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітні навчальні заклади: монографія. Київ: Педагогічна думка, 2007. 458 с.
 13. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: монографія. Київ: «СаммітКнига», 2009. 272 с.
 14. Колупаєва А.А. Основи інклюзивної освіти : навчально- методичний посібник / за заг. А.А. Колупаєвої. Київ : «А.С.К.», 2012. 308 с.
 15. Колупаєва А. Особливості управління інклюзивною школою // Директор школи. 2011. №11(635). С. 23.
 16. Колупаєва А. А., Данілавічюте Е. А., Литовченко С. В. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі : навчально-методичний посібник. Київ : «А.С.К.», 2012. 192 с.
 17. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. Педагогічні технології інклюзивного навчання. Харків: Ранок, ВГ «Кенгуру», 2018. 160 с.
 18. Колупаєва А. А., Таранченко О.М. Путівник для педагогів та батьків дітей з особливими потребами. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі: початкова ланка. Харків: Ранок, ВГ «Кенгуру», 2018. 112 с.
 19. Кравченко Г. Ю. Інклюзивна освіта Харків: Ранок, 2014. 144 с.
 20. Засенко В. В. Інтеграція осіб з порушеннями слуху: проблеми, пошуки, перспективи / Крок до компетентності та інтеграції в суспільство: науково-методичний збірник Київ: Контекст, 2000. 286 с.
 21. Ленів З. П. Арттерапія в інклюзивній освіті // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія: [зб. наук. пр.]. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2008. Вип. 11. С. 96 – 98.
 22. Малярчук А. Я. Дидактичний матеріал для виправлення мовленнєвих недоліків: навчальний посібник Київ: Літера ЛТД, 2005. Ч. І. 272 с.

Додаткова література

1. Матвеева Н. О. Інклюзивна освіта: навчально-методичний супровід самостійної роботи студентів. Івано-Франківськ, 2015. 160 с.
2. Методичне забезпечення діяльності педагогічних працівників дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладів щодо роботи з дітьми, які мають особливості психофізичного розвитку: наук.-метод. пос. / За ред. Н. І. Клокар, О.В.Чубарук. Біла Церква: КОІПОПК, 2006. 121 с.
3. Посібник для педагога. Освіта дітей дошкільного та раннього шкільного віку з ФАС та частковим ФАС. Джулі А. Кейбл, Ель Тадео, Клер Коулз. / науковий редактор українського видання Гошовський Я.О. Редактори: Вічалковська Н.К., Іванашко О.Є., Гошовська Д.Т. Луцьк : СНУ імені Лесі Українки, 2020. 33 с. (Гриф Рекомендовано вченою радою Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (витяг з протоколу № 15 від 28.02.2020 р.))
4. Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах / Постанова Кабінету Міністрів України від 15.08.2011 р. № 872.
5. Про створення умов щодо забезпечення права на освіту осіб з інвалідністю / Наказ МОН України від 05.12.2005 р. № 691.
6. Програма курсу «Асистент вчителя в системі інклюзивного навчання» Упор. матеріалів: Красюкова-Еннс О. В., Найда Ю.М., Байда Л.Ю. Київ, 2012. 12 с.
7. Рейда К. Навчально-реабілітаційний центр для дітей із вадами фізичного та розумового розвитку / Дефектологія. 2001. №3. С. 46-47.
8. Розвиток політики інклюзивних шкіл. Інтегроване планування послуг, їх надання та фінансування в Канаді: посібник/ Дж.Блейз, Е.Чорнобой, Ш.Крокер, Е.Страт, О.Красюкова. Київ: Паливода А. В., 2012. 46 с.
9. Синьова Є. П. Тифлопедагогіка. Теорія виховання сліпих та слабозорих дітей / Є. П.Синьова. Київ, 2009. – 212 с.
10. Соціальна підтримка дітей з обмеженими функціональними можливостями / Авт.-упор. Безпалько О.В., Губарева Т.Г. Київ, 2002. 212с.
11. Таранченко О. М., Найда Ю.М. Диференційоване викладання в інклюзивному класі: навчально-методичний посібник // за заг. редакцією Колупаєвої А.А. Київ: Видавнича група «А.С.К.», 2012. 124 с.

Веб-ресурси :

1. <https://www.youtube.com/channel/UCW6NyJ6oFLPTnx7iGRZXDDg/about>
2. "Інклюзія у школі"
 1. Серфер душі (2001 р., США, драма)
 2. Та, що створила чудо (1962 р., США, драма)
 3. Зірочки на землі (2007 р., Індія, драма)
 4. Сьогодні я піду додому один (2014 р., Бразилія, драма, мелодрама)
 5. Я – Сем (2001 р., США, драма)

6. Я теж (2009 р., Іспанія, драма)
7. Мовний розвиток». Документальний цикл «Людське дитя». Науково-популярний фільм. Виробництво: Baby Vision inc. 2003 р.
8. Розвиток емоцій і темпераменту. Документальний цикл «Людське дитя». науково-популярний фільм. Виробництво: Baby Vision inc. 2003 р.

